

oculi perspicacitatem; et throni propinquitas ac hymni perpetui insomnia et vigilantiam: ita et nomina horum sapientiam, illorum puritatem significant. Quid enim sibi vult Cherubim? completam scientiam ($\pi\epsilon\pi\lambda\eta\theta\sigma\mu\epsilon\nu\eta\gamma\omega\sigma\zeta$); quid Seraphim? ora ignita (1)... Si vero ubi completa scientia est, neque condescensionem Dei possunt plene videre ($\iota\delta\epsilon\tau\alpha\mu\epsilon\tau\alpha\alpha\kappa\rho\beta\epsilon\alpha\zeta$); ubi est cognitio ex parte, sicut Paulus ait: ex parte cognoscimus, et per speculum et in aenigmate; quantae fuerit amentiae sibi nota et perspicua esse putare, quae ne illi quidem possunt intueri? »

Chrysostomus itaque coelestium virtutum cognitionem, si cum nostra cognitione mediata per speculum et in aenigmate conferatur, concedit esse visionem Dei incomprehensibilis; sed si visio sumitur pro comprehensione, hoc modo negat incomprehensibilem posse ab ipsis angelis videri; sicut oculis corporeis solem videmus quidem, sed non comprehendimus.

Post has sententiarum Chrysostomi enodationes, quidquid in plerisque aliis Patribus obscurum hac in re videri posset, iam dilucidatum est. Nam Gregorius Nazianzenus, Basilius, uterque Cyrillus, Ambrosius, Primasius, quorum verba legi possunt apud Petavium (l. VII. c. 5. n. 6. sq.; c. 6. n. 7. sq.), nihil aliud dicunt, nisi quod angeli ipsi Deum non vident illa plena visione, qua Deus se ipsum, vel quod perinde est, qua solus Filius et Spiritus Sanctus Patrem vident. In hunc sensum Augustinus ipse (ep. 147. n. 20-22.) interpretatus est Ambrosii verba ex comment. in Luc. (l. I. n. 25.). « Et quid de hominibus loquimur, cum etiam de ipsis coelestibus virtutibus et potestatibus legerimus: Deum nemo vedit umquam? Et addidit, quod ultra coelestes est potestates: unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit... Deum nemo vedit umquam, quia eam quae in Deo habitat, plenitudinem divinitatis nemo conspexit, nemo mente aut oculis comprehendit; vedit enim ad utrumque referendum est. »

(1) Videtur Chrysostomus etymologiam horum nominum putasse שְׁרֵךְ-פָּה קֶרְבַּ-בִּנָּה

Si quae vero in Isidoro Hispalensi (in Exod. cap. 42. T. V. p. 389.) difficultas occurrit, ea est alterius rationis nihil pertinens ad praesentem locum. « Quamvis usque ad parilitatem angelicam humana etiam post resurrectionem natura proficiat, et ad contemplandum Deum indefessa consurgat, videre tamen eius essentiam plene non praevalet, quam nec ipsa perfectio angelica in toto vel integre attingit scire... Sola enim sibi integre nota est Trinitas, et humaniti susceptae, quae est tertia in Trinitate persona. » Illud quod dicitur: non plene, non in toto vel integre Deum videri, est interpretatio et optima declaratio doctrinae graecorum PP. qui aiunt, Deum non videri $\mu\epsilon\tau\alpha\pi\alpha\sigma\eta\varsigma\alpha\kappa\rho\beta\epsilon\alpha\zeta$. In ultimo autem inciso editoribus Operum Isidori Grialio et deinde Arevalo visum est abstractum *humanitas suscepta* sumi debere pro concreto *homo Christus*, qui est una ex tribus personis. Alio loco (sententiar. l. III. c. 3. T. VI. p. 120.) Isidorus eadem habet verba; sed in ultimo inciso ibi correctius dicitur: « sola enim Trinitas sibi integre nota est, et *humanitas a Christo suscepta*, quae (persona Christus) *tertia* (una ex tribus) est in Trinitate persona. »

2º Non infreenter Patres invisibilem Deum dicunt, quatenus oculis corporeis videri nullo modo potest. Solet haec explicatio reiici velut inepta in omnibus iis locis, ubi Deum dicunt etiam angelis invisibilem; siquidem de oculis corporeis angelorum saltem illi Patres, qui eos puros spiritus esse agnoscebant, cogitare non poterant. Verum adverti debet, in hac Patrum doctrina circa *invisibilitatem* Dei directe et per se non de oculis corporeis sed de natura, Dei spirituali et intelligibili sermonem esse; adeoque dicitur, nec ab hominibus nec ab angelis Deum posse cognosci velut naturam corpoream et sensibilem, quin de modo quo angeli sensibilia cognoscant, quidquam determinetur. Praeterea *hypothetice* dicitur Deus invisibilis oculis non modo humanis sed etiam angelicis, si essent; eo dicendi genere, quo usus est etiam Apostolus Gal. I. 8. Hoc modo ad demonstrandum Dei naturam non corpoream sed mere spiritualis esse, Origenes (de Princip. l. I. c. 1. n. 8.) ait, « ne ipsi quidem unigenito *visibilem* esse naturam Dei, quae

naturaliter *invisibilis* est” (1). Declarat vero ita: “aliud est *videre*, aliud *cognoscere*; *videre corporum res est*, cognosci et cognoscere intellectualis naturae est... quidquid inter naturas corporeas *videri* et *videre* dicitur, hoc inter Patrem et Filium *cognoscere* dicitur et *cognosci*, per virtutem scientiae non per visibilitatis fragilitatem.”

Hoc sensu Chrysostomus in Io. hom. XV. n. 1. superius citata Filium aequa ac Patrem ante incarnationem ipsis angelis naturā *invisibilem* fuisse docet contra Arianos, qui ideo theophanias V. T. soli Filio tribuebant, quia ipsum natura sua *visiblem*, solum vero Patrem *invisibilem* putabant, cum tamen Filius *incarnatus* non in divina sed in sua humana natura factus sit *visible*. «Manifestatio per carnem non secundum essentiam (divinam) facta est; siquidem ipsum (Filiū) *invisibilem* esse non modo hominibus sed etiam supernis virtutibus, ostendit Paulus. Cum enim dixisset: manifestatus est in carne; subdidit: *visus est angelis* (1. Tim. III. 16.). Itaque tunc angelis *visus est*, cum carnem induit; antea autem eum *non ita videbant* (οὐχ ἐωρῶν αὐτὸν οὐτως), siquidem etiam ipsis essentia erat *invisibilis*.»

Ita fortasse quamvis difficilius etiam Theodoretus (dialog. de Incommut.), cuius verba supra p. 192. citavi, intelligi posset accepisse *visionem* pro visione rei sensibilis, quando dixit, angelos *videre* non *divinam essentiam* sed quandam Dei gloriam (δοξαν τινα).

In hunc sensum negatae *visionis corporeae* s. Augustinus (ep. 148. al. 111. ad Fortunatum n. 7-8.) explicuit verba s. Hieronymi. Triplex adfert Hieronymi testimonium. Primum ita habet: “*videre Deum sicut est in natura sua*, oculus hominis non potest; non solum homo, nec angeli nec throni nec potestates nec dominationes nec omne nomen, quod nominatur; neque enim creatura potest aspicere creatorem suum.” Explicat Augustinus: “His verbis vir doctissimus (Hieronymus) satis ostendit, quid etiam de fu-

turo saeculo senserit, quod ad hanc rem (ad visionem Dei per oculos corporis) adtinet. Quantumlibet oculi corporis nostri mutentur in melius, angelorum oculis (si aliqui essent) aquabuntur; hic autem et *ipsis et universae omnino coelesti creature invisiabilem naturam dixit esse creatoris.* Secundum testimonium Hieronymi citat ex eius commentario in Is. I. 10. T. IV. p. 20: “homo Dei faciem *videre* non potest, angeli autem etiam minimorum in Ecclesia semper vident faciem Dei... tunc videbimus facie ad faciem, quando de hominibus in angelos profecerimus... licet faciem Dei iuxta naturae sue proprietatem nulla videat creatura, et tunc mente cernatur, quando *invisibilis creditur.*” In horum verborum explicatione Augustinus ait: “ne quisquam *visiblem* Deum vel angelis vel hominibus, cum aequales angelis facti fuerimus, sive nunc esse sive futurum esse crederet... sufficienter (Hieronymus) significavit, quando *visus est* ab hominibus per oculos corporis tamquam ipse corporeus, non eum secundum naturae sue proprietatem fuisse *visum*, in qua tunc mente cernitur, quando *invisibilis creditur*; *quibus invisibilis, nisi aspectibus corporalibus etiam coelestibus, sicut supra de angelis et potestatibus et dominationibus dixit*, quanto magis terrestribus? Denique suam interpretationem Augustinus confirmat allato tertio testimonio ex comment. in Is. VI. 1. T. IV. p. 90: “non solum Patris divinitatem sed ne Filii quidem et Spiritus Sancti, quia una in Trinitate natura est, posse oculos carnis aspicere; sed oculos mentis, de quibus ipse Salvator ait: beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt” (1).

Eodem modo de *invisibilitate Dei* pro oculis corporeis hac ep. 148. n. 6. Augustinus declarat verba Ambrosii ex l. II. n. 93. 94. in Luc. Nec aliter intelligenda sunt illa Isidori Etymolog. l. VII. c. 1. n. 23: “Deum nemo vidit umquam; res est enim *invisibilis*, ideoque non oculo sed corde quaerendus est.” Nam ut ait Augustinus: “negare

(1) Vide de hoc loco Halleix Origen. Defens. l. IV. q. 4. p. 273. sq. Huettii Origenian. l. II. q. 2. n. 17-20.

(1) Mirum, quomodo Petavius (l. VII. c. 6. n. 6.) monuerit, potuisse Augustinum uti hoc “disertiore testimonio” Hieronymi, ac si eo usus non esset.

non possumus, filios Dei visuros Deum, sed sicut videntur invisibilia... unde autem invisibilia videntur, nisi oculis cordis? » ep. 148. n. 1.

3^{io} Denique seponendi sunt Patres illi, qui non aliud dicunt, nisi quod Deus a mortalibus in hac vita videri non potest. Inter hos est s. Gregorius Nyssenus eo loco (or. VI. de beatitud. T. I. p. 813. seqq.), quem Vasquez (l. c. n. 11.) immerito in suspicionem vocat; eodemque pertinent Eucherius (l. Spiritual. formular. c. 1. n. 2. 15. Bibl. Max. PP. T. VI. p. 825.) et Dionysius De coelest. hierarch. c. 4. quorum verba legi possunt apud Petav. l. VII. c. 5. n. 7; c. 6. n. 8.

SECTIO III.

DE ESSENTIA DEI ET PROPRIETATIBUS ABSOLUTIS.

CAPUT I.

DE ESSENTIA ET DE ATTRIBUTIS DIVINIS UNIVERSIM.

THESIS XX.

De propria ratione divinae essentiae, ut eam consideratione ab attributis distinguimus.

« Quamvis absolutae perfectiones divinae realiter distinctae non sint, nec proinde una aliis prior ceterarumque fundamentum in re ipsa intelligi possit; distinctio tamen rationis ex imperfecto nostro concipiendi modo consequens satis est, ut essentiam et essentiae proprietates distinguamus. Hac autem distinctione posita, essentiam in eo collocandam esse concludimus, quod Deus est *Ens a se.* »

I. *Essentia sive quid sit Esse rei* ($\tauο\tauι\,\dot{\eta}\nu\,\epsilon\cdot\pi\alpha\cdot$), *rei quiditas* ut aiunt, in creaturis considerari potest tripliciter.

1° Nomine *essentiae* possunt significari ea omnia, quibus constituitur res aliqua *individua* in rerum natura, ut iis positis sit, et eorum aliquo dempto non esset *haec res*. Sic considerata *essentia individua* vocatur in substantiis $\pi\rho\omega\tauη\,\circ\cdot\sigma\cdot\pi\alpha\cdot$, *substantia prima*, quae si sit *integra et tota in se*, h. e. neque facta propria alteri neque communis pluribus inter se distinctis, est *hypostasis*. *Essentia* igitur sub hac consideratione constituitur omnibus, quae sunt in re *individua* exceptis *accidentalibus iis*, quae adesse et abesse possunt, quin desinat esse *haec res*. Hoc sensu si loquamur de *essentia Dei*, non modo omnes *perfectiones absolutae*, quas concipere possumus, sed etiam *relations constituentes personas*, pertinent ad *essentiam divinam*; non solum ut *Deus in se est*, sed etiam ut a nobis concipitur. Verum hic sensus nominis *essentiae* in *Deo sine rerum confusione usurpari* non posset. *Alia enim est consideratio subiecti quod est*, et alia *perfectionis quid est*. *Hinc licet in Deo simplicissimum Esse* sit et *hypostasis quae est*, et *absoluta perfectio quid est*; obtinet tamen ea *distinctio rationis cum*